

УДК 911.332.12

Машіка Г.В.

Мукачівський державний університет

Практичні підходи до можливостей застосування господарського потенціалу Карпатського регіону

У статті з'ясовано практичні підходи до можливостей застосування господарського потенціалу Карпатського регіону. Автором проаналізована сутність господарського потенціалу. Наведено проблеми, що можуть суттєво вплинути на ефективність використання господарського потенціалу Карпатського регіону у майбутньому. Також автор запропонувала заходи щодо підвищення ефективності використання господарського потенціалу Карпатського регіону які полягають у створенні та підтриманні у довгостроковій перспективі стабільного макроекономічного середовища, усуненні перешкод та спрощенні регуляторно-правового поля для діяльності приватного сектору; усуненні перешкод щодо свободи торгівлі та руху капіталів; створенні фіскальних та економічних стимулів щодо спрямування інвестицій приватного сектору у головні структурні та інфраструктурні напрями, що посилюють «природні» конкурентні переваги підприємств та галузей економіки. Також окреслено пріоритетні напрямки роботи, серед яких розширення внутрішніх ринків, захист вітчизняного виробника та заходи фінансової політики, що вплинуть не тільки на розвиток господарського потенціалу Карпатського регіону, а й країни загалом. Запропоновано серед ключових елементів підвищення застосування господарського потенціалу Карпатського регіону посилювати управлінську складову, зокрема стратегічне управління, механізм якого являє собою систему організаційних, економічних та правових методів та прийомів, які в сукупності забезпечують високий рівень ефективності діяльності всіх галузей господарства регіону.

Ключові слова: господарський потенціал, Карпатський регіон, компоненти, структура, управління.

Машика А.В. Практические подходы к возможностям применения хозяйственного потенциала Карпатского региона. В статье выяснено практические подходы к возможностям применения хозяйственного потенциала Карпатского региона. Автором проанализирована сущность хозяйственного потенциала. Приведены проблемы, которые могут существенно повлиять на эффективность использования хозяйственного потенциала Карпатского региона в будущем. Также автор предложила меры по повышению эффективности использования хозяйственного потенциала Карпатского региона заключающиеся в создании и поддержании в долгосрочной перспективе стабильной макроекономической среды, устранении препятствий и упрощении регуляторно-правового поля для деятельности частного сектора; устранении препятствий относительно свободы торговли и движения капиталов; создании фискальных и экономических стимулов по направлению инвестиций частного сектора в главные структурные и инфраструктурные направления, усиливают «естественные» конкурентные преимущества предприятий и отраслей экономики. Также определены приоритетные направления работы, среди которых расширение внутренних рынков, защита отечественного производителя и меры финансовой политики, повлияют не только на развитие хозяйственного потенциала Карпатского региона, но и страны в целом. Предложено среди ключевых элементов повышения применения хозяйственного потенциала Карпатского региона усиливать управленческую составляющую, в том числе стратегическое управление, механизм которого представляет собой систему организационных, экономических и правовых методов и приемов, которые в совокупности обеспечивают высокий уровень эффективности деятельности всех отраслей хозяйства региона.

Ключевые слова: хозяйственный потенциал, Карпатский регион, компоненты, структура, управление.

Mashika H.V. Practical approaches to application possibilities of economic potential of the Carpathian region. The paper found practical ways to use economic potential opportunities in the Carpathian region. The author analyzed the nature of economic potential. An issues that may significantly affect the efficiency of the economic potential of the Carpathian region in the future. Also the author suggested measures to increase the efficiency of the economic potential of the Carpathian region consisting in the creation and sustained long-term stable macroeconomic environment, removing barriers and simplifying the regulatory and legal environment for the private sector; removing obstacles to

freedom of trade and movement of capital; creating a fiscal and economic incentives for channeling private sector investment in major infrastructural and structural trends that reinforce the "natural" competitive advantages of companies and industries. Also outlined priority areas of work, including the expansion of domestic markets, protection of domestic producers and financial policy measures that affect not only the development of the economic potential of the Carpathian region but also the whole country. A key element of improving the use of economic potential Carpathian region strengthen management component, including strategic management, a mechanism which is a system of organizational, economic and legal methods and techniques that together provide a high level of efficiency of all economic sectors in the region.

Keywords: economic potential, Carpathian region, components, structure, management.

Постановка проблеми. Досягнення ефективного використання господарського потенціалу Карпатського регіону може визначатись можливістю уряду даної території забезпечувати рівні економічні умови для стимулювання розвитку виробництва та експорту (підвищення рівня валового виробництва, доданої вартості), інтенсифікації економічної та підприємницької активності із інтенсивним застосуванням інноваційних рішень і одночасно підтримувати та підвищувати протягом тривалого часу реальні доходи населення, стимулювати соціальний розвиток суспільства, включаючи підтримку освіти, охорони здоров'я, культури та спорту та забезпечувати максимальну енергоефективність та екологічність в реальному секторі економіки та суспільстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання господарського потенціалу регіону в різні періоди досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені. Серед них варто назвати таких як: Гедз М.Й., Давискиба Е.В., Кизим Н.А., Кубах А.І., Полунєєв Є.В., Стеченко Д.М., Тищенко А.Н. та ін. Незважаючи на широкий спектр досліджень факторів та складових господарського розвитку, на сьогодні немає комплексного дослідження щодо можливостей застосування господарського потенціалу Карпатського регіону, що і стало мотивом вибору теми даної статті.

Мета статті – з'ясувати практичні підходи до можливостей застосування господарського потенціалу Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу. Ефективність використання господарського потенціалу Карпатського регіону зумовлена як економічними, інноваційно-технологічними, суспільно-політичними, соціальними та енерго-екологічними чинниками, що здійснюють суттєвий вплив на становище регіону, здатність до збалансованого соціо-еколого-економічного розвитку, тобто інтенсивного розвитку, що формується під впливом базових принципів, домінантів та імперативів і здатності підтримувати динаміку такого розвитку у коротко- та довгостроковій перспективі.

Для досягнення мети статті спочатку звернемося до сутності господарського потенціалу.

Як наукова категорія господарський потенціал регіону розглядається дослідниками в різних аспектах, які відображають його реальні характеристики. Різні підходи до визначення господарського потенціалу регіону не суперечать один одному, але при всіх підходах основна увага звертається на ресурсний чинник, який, у свою чергу, залежить від фінансових та економічних можливостей розвитку регіону, з урахуванням зв'язків з господарською системою країни в цілому, з державним бюджетом, фінансовим ринком.

У розгорнутому вигляді господарський потенціал регіону – це сукупна здатність галузей господарства в даний час виробляти промислову і сільськогосподарську продукцію, надавати послуги суб'єктам господарювання і населенню, здійснювати капітальне будівництво тощо. Господарський потенціал

регіону залежить від природно-екологічних ресурсів, обсягу наявного виробництва, потужностей промислових, будівельних, інших підприємств та організацій, можливостей сільського господарства, кількості трудових ресурсів, їх професійної підготовки, наявності транспортної та іншої інфраструктури, рівня розвитку галузей невиробничої сфери, науково-інноваційних досягнень, фінансово-інвестиційних можливостей. Отже, господарський потенціал залежить відкомпонент, що складають сукупні продуктивні сили регіону.

Господарський потенціал регіону за своєю структурою є багатокомпонентним і включає різні види складових. О.М. Тищенко, М.О. Кизим, А.І. Кубах, Є.В. Давискиба виділяють чотири основні складові структури економічного потенціалу регіону – інвестиційну, інноваційну, природно-ресурсну, трудову [4]. Інші дослідники виділяють у структурі господарського потенціалу природно-ресурсний, виробничий, інвестиційний, фінансовий, інноваційний, трудовий, інтелектуальний, соціально-демографічний, інфраструктурний, ринковий, експортний потенціали [1; 3].

Таким чином, стійка тенденція до підвищення ефективності використання господарського потенціалу Карпатського регіону виявляється у стійкості економічної системи регіону в умовах коливань зовнішніх фінансових ринків, зміни структури виробництв, зміни соціальних та політичних обставин, встановлення нових умов та обмежень економічної діяльності тощо. Тому, суттєвого значення набуває прогнозування ключових (пріоритетних) чинників ефективності, що формують її можливу динаміку у майбутньому.

Існує безпосередній зв'язок між проблемою підвищення ефективності використання господарського потенціалу Карпатського регіону і нагальними завданнями розвитку регіону. Останніми роками досить чітко проявилися такі загрози конкурентоспроможності української економіки як: невдалі спроби адаптуватися до процесів глобалізації економіки; підвищення залежності від кризових збурень цін на світовому ринку; посилення ризиків світових фінансових криз; високий рівень зовнішньої заборгованості; швидкі зміни валютного курсу національних грошей; незбалансованість бюджету і зростання інфляції; загострення соціальних проблем населення; значний рівень корупції й тінізації економіки тощо [5].

Серед прогнозних проблем, що можуть суттєво вплинути на ефективність використання господарського потенціалу Карпатського регіону у майбутньому виділяємо такі проблеми:

1. Для сучасної економіки Карпатського регіону характерним є використання потужностей промисловості, які були сформовані у Радянському Союзі. Основою їх створення був природно-ресурсний потенціал, зокрема, запаси вугілля та залізних руд, кліматичні умови. Це зумовило розбудову енергоємних виробництв: паливно-енергетичних та гірничо-металургійних підприємств, нафтопереробних та хімічних комплексів, підприємств важкого машинобудування, транспортної, харчової промисловості, що загалом негативно впливає на енергоефективність.

2. В регіоні наявний значний тіньовий сектор та фінансові потоки від громадян, що працюють за кордоном. Це суттєво зменшує величину ВРП держави і викривлює фактичну ефективність роботи економічного сектору.

3. Слабка інвестиційна привабливість, що детермінована переліком таких чинників, як корупція, недостатній захист прав власності, адміністративний тиск, змінне правове поле і т. п. Вказані фактори визначають низьку активність у

формуванні нових інноваційних виробництв та суттєвої модернізації існуючих виробничих потужностей.

4. Недієва регіональна політика, що не включала ефективних заходів з підтримки активностей бізнесу та енергоефективності. Вона полягала у спотворенні цін на енергетичні ресурси через адміністративне формування цін, наявність субсидій і перехресного субсидування; складність практичного використання сформованих законодавчо переваг у випадку зростання енергоефективності через адміністративні бар'єри; неконкурентне середовище і низька ефективність використання енергії через наявність державної власності, вертикально інтегрованих монополістичних структур та субсидій; прибутку та амортизації; недоступні довгострокові кредити; непрозорі схеми надання державної підтримки енергозберігаючим та енергоефективним проектам; нечітке формування пріоритетів в політиці зростання ефективності використання енергетичних ресурсів.

Тому, заходи щодо підвищення ефективності використання господарського потенціалу Карпатського регіону полягають у [2]:

- створенні та підтриманні у довгостроковій перспективі стабільного макроекономічного середовища;
- усуненні перешкод та спрощенні регуляторно–правового поля для діяльності приватного сектору;
- усуненні перешкод щодо свободи торгівлі та руху капіталів;
- створенні фіскальних та економічних стимулів щодо спрямування інвестицій приватного сектору у головні структурні та інфраструктурні напрями, що посилюють «природні» конкурентні переваги підприємств та галузей економіки.

З нашої точки зору, враховуючи проаналізовані фактори падіння економіки країни загалом та Карпатського регіону зокрема необхідно акцентувати увагу на наступних пріоритетних напрямках роботи.

I. Розширення внутрішніх ринків

Зміцнення та розбудова внутрішніх ринків в умовах фінансово-економічної кризи є одним із найбільш дієвих і ефективних інструментів стимулювання економічного розвитку. Для зміцнення та розбудови внутрішніх ринків в коротко- та середньостроковій перспективі по кожному напрямку мають бути запроваджені такі заходи:

1. Ініціювання великих інфраструктурних проектів, які мають підвищити внутрішній попит на промислову продукцію. Карпатський регіон має широкий спектр інструментів для активізації інвестиційної складової економіки регіону. Нагальної модернізації вимагають енергетика, вугільна промисловість, газотранспортна система, житлово–комунальне та дорожнє господарство. Державні інвестиції в дані сектори економіки регіону значно розширяють попит на продукцію промисловості, передусім, машинобудування, гірничо-металургійного комплексу, виробництво будівельних матеріалів тощо.

2. Упорядкування сфери державних закупівель. Державні закупівлі є однією із найбільших складових сукупного внутрішнього попиту. В умовах звуження інших складових (внутрішнього споживання, інвестицій, експорту) саме державні закупівлі є дієвим важелем, який може застосувати уряд для розширення сукупного попиту. Водночас, зловживання в даній сфері є однією із найскладніших проблем, що стоять на заваді реалізації потенціалу інституту державних закупівель. Формування публічного та прозорого механізму державних закупівель може суттєво пожвавити не лише внутрішній ринок, а й

інвестиційну діяльність підприємств усього Карпатського регіону. Для цього необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на: формування та розвиток широкої інформаційної системи, яка б доводила до підприємців можливості реалізувати державі свою продукцію; розкриття інформації про всіх учасників тендерів, їх пропозицій, власників представлених в тендерах компаній; встановлення прямих відносин з компаніями, які безпосередньо займаються виготовленням продукції, оминаючи посередників; встановлення відповідальності за зловживання в сфері державних закупівель.

II. Захист вітчизняного виробника. Зміцнення та розбудова внутрішнього ринку регіону мають неодмінно супроводжуватися комплексом заходів щодо підтримки вітчизняного виробника, оскільки в протилежному випадку дефіцит пропозиції, який є результатом розширення внутрішнього попиту, покритиметься імпортованою продукцією.

1. Зважене зменшення частки імпорту на внутрішньому ринку. Вступ України в СОТ лише модифікував інструменти захисту внутрішніх ринків. На зміну прямому протекціонізму має прийти більш тонка політика обмеження доступу некритичного імпорту на внутрішні ринки. Значний ресурс для розширення ринку Карпатського регіону криється в боротьбі з контрабандою та тіньовими схемами імпорту.

2. Перегляд та оптимізація системи пільг та стимулів для виробників. Нинішня система пільг та преференцій виробникам продемонструвала свою неефективність. Це обумовлено тим, що вона в більшій мірі спрямована на підвищення ліквідності підприємств, які спрямовували кошти на поповнення обігового капіталу, чи взагалі виводили з підприємства. На зміну діючій системі пільг та преференцій має прийти політика, спрямована на стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. В рамках такої політики має бути розширена дія механізмів зниження податкового тиску на інвестиції в основні фонди, компенсації відсотків по кредитах, затвердження пільг під цільові програми тощо.

3. Розширення програм державного страхування експортно-імпортних операцій. В умовах гострого дефіциту фінансових ресурсів держава має взяти на себе частину ризиків, пов'язаних з діяльністю компаній регіону. Дану політику можна реалізувати в двох напрямках: часткового компенсування страхових премій при укладанні договору з приватними страховиками, або створення власного державного страхового агентства. Враховуючи, що вітчизняні компанії активно працюють в країнах «третього світу», страхування їхньої діяльності дозволить зменшити вплив випадкових і непередбачених ситуацій.

III. Заходи фінансової політики.

1. Активізація кредитування виробників регіону державними та комерційними банками. Першочерговим завданням в рамках даної політики мають стати позбавлення державних банків функцій опосередкованого фінансування дефіциту бюджету. В даному контексті уряд регіону має спрямовувати ресурси державних банків на кредитування, перш за все, виробничого сектору.

2. Підвищення ліквідності в банківській системі. Оскільки підприємства Карпатського регіону на рівні з більшістю підприємств України зіткнулися не лише з проблемами збуту своєї продукції, а і з гострим дефіцитом грошових ресурсів, уряд та НБУ розширили ресурсну базу державних банків та збільшили ліквідність в банківській системі. Проте в Карпатському регіоні через системну проблему довіри між банками і їх клієнтами такий механізм не реалізує весь свій

потенціал. Перехід у власність держави низки потужних банків вимагає розробки та впровадження стратегії активізації їх кредитної діяльності, насамперед – на ринку «довгих» грошей.

3. Легалізація тіньового капіталу. Вітчизняні фінансово–промислові групи накопичили значні кошти в офшорних компаніях. В даному контексті є раціональним надання можливості легалізації цих коштів в Карпатському регіоні. В той же час, даний механізм може мати значний ефект лише при формування лояльних умов для легалізації тіньового капіталу, а саме конфіденційності інформації та низької ставки оподаткування.

4. Заморожування цін та тарифів на послуги природних монополій, передусім тарифів на електричну та теплову енергію, залізничні перевезення, портових зборів та ін. Це дозволить збільшити фінансовий ресурс компаній в умовах кризи. Водночас, цей захід буде дієвим лише в разі створення стимулів спрямування додаткової ліквідності на інвестиційні цілі.

Також одним з ключових елементів підвищення застосування господарського потенціалу Карпатського регіону є управлінська складова.

До удосконалення управління господарським потенціалом Карпатського регіону входять і взаємодіють між собою три елементи: суспільний елемент (сільське населення, домогосподарства, громадськість), суб'єкти господарювання регіону, а також державний сектор (органи державної влади та місцевого самоврядування).

У процесі стратегічного управління господарським потенціалом Карпатського регіону повинні бути присутніми наступні групи:

1. Забезпечення ефективності взаємодії суб'єктів – генеральною метою, якої буде підготовка проектно-концептуальних основ взаємодії всіх учасників розвитку господарського потенціалу Карпатського регіону за рахунок розробки програм заходів, проектів, цільових заходів, дорожніх карт, стратегічних карт і ін.

2. Моніторинг системи управління. Дана група повинна виявляти дисбаланси і дефіцити при реалізації виробничих, розподільчо-збутових, переробних та допоміжно-обслуговуючих бізнес-процесів у регіоні, а також ідентифікацією повторюваних бізнес-процесів, реалізація яких може бути виведена в сферу аутсорсингу, з метою поглиблення поділу праці та підвищення його продуктивності.

3. Група розвитку третинного сектора економіки. Розвиток підгалузей економіки регіону і їх технічна модернізація призводить до витіснення персоналу з виробничого сектора в сферу послуг. Дані процеси відбуваються, як правило, стихійно і не управляються владними інститутами. У цьому контексті генератор розвитку підприємств може грати ключову роль у вивільненні і перерозподілі ресурсів між виробничим сектором і сферою надання послуг.

4. Група інфраструктурного розвитку. Інфраструктура є системоформуючими елементом будь-якої соціально-економічної системи, забезпечуючи взаємодію всіх сфер діяльності і галузей економіки.

5. Група забезпечення збалансованого розвитку територій. Наявність дисбалансів в економіці, як правило, оцінюється негативно.

6. Підвищення рівня і якості життя населення є найважливішим завданням владних структур. В кінцевому підсумку все інституційні перетворення, так чи інакше, повинні бути орієнтовані на підвищення рівня і якості життя населення.

Механізм стратегічного управління господарським потенціалом Карпатського регіону являє собою систему організаційних, економічних та правових методів та прийомів, які в сукупності забезпечують високий рівень ефективності

діяльності всіх галузей господарства регіону. Система забезпечення механізму стратегічного управління господарським потенціалом Карпатського регіону складається з підсистем правового, ресурсного, нормативно-методичного, наукового, технічного, інформаційного забезпечення управління підприємствами. Механізм стратегічного управління господарським потенціалом Карпатського регіону може включати наступні основні функціональні підсистеми: планування, організації, мотивації, контролю та регулювання.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновки, що ефективність використання господарського потенціалу Карпатського регіону зумовлена як економічними, інноваційно-технологічними, суспільно-політичними, соціальними та енерго-екологічними чинниками, що здійснюють суттєвий вплив на становище регіону, здатність до збалансованого соціо-еколого-економічного розвитку, тобто інтенсивного розвитку, що формується під впливом базових принципів, домінантів та імперативів і здатності підтримувати динаміку такого розвитку у коротко- та довгостроковій перспективі. Механізм стратегічного управління господарським потенціалом Карпатського регіону являє собою систему організаційних, економічних та правових методів та прийомів, які в сукупності забезпечують високий рівень ефективності діяльності всіх галузей господарства регіону. Система забезпечення механізму стратегічного управління господарським потенціалом Карпатського регіону складається з підсистем правового, ресурсного, нормативно-методичного, наукового, технічного, інформаційного забезпечення управління підприємствами. Механізм стратегічного управління господарським потенціалом Карпатського регіону може включати наступні основні функціональні підсистеми: планування, організації, мотивації, контролю та регулювання.

Перспективами подальших досліджень є напрацювання програми удосконалення стратегічного управління господарським потенціалом Карпатського регіону.

1. Гедз М.Й. Сутність та структура соціально-економічного потенціалу модернізації регіонів / М.Й. Гедз // Фінансовий простір. – 2012. – № 2. – С. 33-38.
2. Полунеев Є.В. Технологія економічного прориву: конкурентоспроможність країни та визначення стратегічних пріоритетів / Є.В. Полунеев // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – №2(10). – С. 29-41.
3. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика [Текст]: підруч. / Д.М. Стеченко. – К.: Вікар, 2006. – 396 с.
4. Тищенко А.Н. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика [Текст]: Монография / А.Н. Тищенко, Н.А.Кизим, А.И. Кубах, Е.В. Давискиба. – Х.: ИНЖЕК, 2005. – 176 с.
5. Учебники онлайн. Проблеми підвищення конкурентоспроможності економіки України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://uchebnik-online.com/128/535.html>.

1. Gedz M. J. Sutnist ta struktura socialno-ekonomichnogo potencialu modernizaciyi regioniv / M.J. Gedz // Finansovy`j prostir. – 2012. – # 2. – S. 33-38.
2. Polunyeyev Ye. V. Teknologiya ekonomichnogo proryvu: konkurentospromozhnist krayiny ta vyznachennya strategichnykh priorytetiv / Ye. V. Polunyeyev // Demografiya ta social`na ekonomika. – 2008. – #2(10). – S. 29-41.
3. Stechenko D. M. Rozmishhennya produktyvnykh syl i regional istyka [Tekst]: pidruch. / D.M. Stechenko. – K.: Vikar, 2006. – 396 s.
4. Tyshhenko A. N. Ekonomicheskyy potentsyal regyona: analiz, ocenka, diagnostyka [Tekst]: Monografiya / A.N. Tyshhenko, N.A. Kyzym, A.Y. Kubax, E.V. Davyskyba. – X.: Y`NZhEK, 2005. – 176 s.
5. Uchebny`ky onlajn. Problemy` pidvyshhennya konkurentospromozhnosti ekonomiky Ukrayiny. Elektronnyy resurs. Rezhym dostupu: <http://uchebnik-online.com/128/535.html>